

Vida Anikó írása

Méltóság és szociálpolitika

Már évek óta kutattam a tartós munkanélküliek segélyezésének hazai rendszerét, amikor 8 évvel ezelőtt, az ELTE Szociológia és Szociálpolitika Doktori Iskola hallgatójaként, becsatlakozhattam Ferge Zsuzsa „szobaszemináriumára”. A teázással és sütizéssel központosított hétfő délutánok sokat változtattak a disszertációm konceptuális keretén. Kezdetben az aktív korú nem foglalkoztatottak társadalmi „beilleszkedését” célzó jelenkori szociálpolitikai gyakorlat nem kívánt mellékhatásairól, vagyis a „beillesztő” politikák kirekesztő mechanizmusairól szerettem volna írni, de a hangsúly egyre inkább a tartós munkanélküliek jogosultságaira, legfőképp a jogok és a kötelességek közötti egyensúlyi állapotok átrendeződésére került. Az ötlet Zsuzsától jött, aki számomra ezt a témát jelölte ki, de az is lehet, hogy a kínálatból ez tetszett a legjobban. Már nem emlékszem pontosan. Arra viszont egészen határozottan, hogy az ilyenkor szokásos beadandó dolgozat jókora késéssel tudott csak elkészülni. 2008. május 5-én még részt vettem a félév utolsó szemináriumán, két nappal később, május 7-én, a tervezettnél 8 héttel korábban, megszületett a kisfiam.

Egy hosszú és küzdelmes nyár után már jócskán benne jártunk az őszben, mire sikerült megírnom a dolgozatot, amit Zsuzsa csak közepesre értékelt, de az enyhítő körülményeket is figyelembe véve, végül megkaptam az ötöst. Úgy éreztem az adósa vagyok, ezért pár hónappal később elküldtem az újabb, immáron mindenki számára vállalható változatot. Ezt követően felgyorsultak az események. Zsuzsa felkért az „Út a munkába” program hatásvizsgálatában való részvételre. A közös munka máig meghatározó élményem. Akkor nem sok jót tudtunk írni a rendszerváltás utáni szociálpolitika határkövének számító, a „munkaalapú társadalom” előképéül szolgáló „aktivizálási” programról. Ám azt valószínűleg egyikünk sem gondolta, hogy visszasírjuk még ezt az időszakot. A 2011 nyáron elfogadott szigorítások, a segély összegének csökkentése, a jogosultsági feltételek szűkítése, a kötelező 30 nap bevezetése minden korábbinál rosszabb helyzetbe hozta az aktív korú nem foglalkoztatottakat, de az önkormányzatokat is.

A jogosultsági kritériumok fokozatos szűkítése, az ellátásokhoz való hozzájutás megnehezítése önmagában még senkit sem vezetett vissza a társadalmilag elismert munkák világába. Mindezek hiányában a szociális ellátások

rendszerének munkára ösztönző átalakítása nem jelenthet többet vagy mást, mint a segélyezettek munkára kényszerítését, a feltétel nélküli léthez való jog feltételelessé válását, mégpedig éppen a társadalom legsérülékenyebb, legrosszabb helyzetű csoportjai esetében. A kényszerek alkalmazása nem egyeztethető össze az esélyteremtéssel, ugyanakkor, ha nem kínálunk reális alternatívákat, azzal is legitimáljuk a tartós munkanélküliek társadalmon kívüliségét. Az esélyteremtés viszont nem képzelhető el az emberhez méltó élethez – és ezen keresztül a teljes tartalmú társadalmi tagsághoz – szükséges jövedelem feltétel nélküli biztosítása nélkül. Itt nem elsősorban az állampolgári alapjövedelemre gondolok, hanem egy olyan minimum jövedelemre, amely – ahogy Dahrendorf fogalmaz – *„nincs alávetve a politikai divatok presszióinak.”*¹ Ehhez először a szankciókat kellene eltörölni. Nemcsak azért, mert ezek nem tudják megváltoztatni a viselkedést, hanem azért is, mert nagyon könnyű visszaélni velük.

A kényszerek és a szankciók eltörlése mellett szólnak azok a szociálpolitikát produktív ágazatként tételező megközelítések is, amelyek a szociális kiadásokat, ideértve a minimális

¹ Ralf Dahrendorf: *Modern társadalmi konfliktus*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1994

megélhetést biztosító jogosultsági típusú ellátásokat is, az emberi képességekbe való befektetésként fogják fel. Ilyen módon a megélhetés biztonságát garantáló jóléti transzferjövövelmek az aktivizáló vagy képessé tevő szociális szolgáltatások sikerességének előfeltételeiként jelennek meg. A munkaerőpiacról tartósan kiszorult társadalmi csoportok foglalkoztatási lehetőségeinek javításához emellett még olyan szimbolikus, ám az előzőeknél nem kevésbé fontos lépéseket is meg kellene tenni, mint az érintettek teljes jogú társadalmi tagságához, emberi méltóságához fűződő alapjogainak elismerése. Ennek egyik legfontosabb eleme a közösségi szintű tisztelet megadása lehetne. Ha az emberi méltóság központi helyet foglalna el a szociálpolitikában, akkor az állam legfontosabb feladata ezzel kapcsolatosan az lenne, hogy gondoskodó és elfogadó szociális közeget teremtsen a deprivált csoportok számára.²

Ám ez nemcsak – és nem elsősorban – állami feladat. Ahogy az „Út a munkába programot” a kistelepülésen élők elégedetlensége indította el, úgy a segélyezettekkel való társadalmi szintű

² Chan, C. K. Placing dignity at the Center of Welfare Policy. *International Social Work*. 47 (2), 227-239.

szolidaritásnak, az alapvető emberi jogaikért való kiállásnak is lehetnének pozitív visszacsatolásai. Egyébiránt ez mindannyiunk közös érdeke, mert ahogy Dahrendorf fogalmaz: „Egy társadalom, amely elfogadni látszik olyan csoport tartós létezését, amelyet semmilyen érdek nem fűz hozzá, saját magát sodorja veszélybe.”³ A helyzet súlyos, de talán még nem reménytelen.

Vida Anikó
szociális munkás, szociológus

³ Ralf Dahrendorf, i.m., 259. o.